

Prof. MWSE dr hab. Michał Woźniak

Ul. Słomiana 25/33

30-316 Kraków

Ocena

pracy doktorskiej mgr Witold Hantke – Morelowski pt. „Statystyczno- ekonometryczna analiza emigracji zarobkowej studentów wyższych uczelni województwa śląskiego” napisanej pod kierunkiem

prof.dr hab. Józefa Biolika

W procesie rozwoju społeczno-ekonomicznego wykorzystuje się w coraz szerszym zakresie wiedzę czyli kapitał ludzki. Dla gospodarki narodowej szczególną wartość posiadają obywatele cechujący się wyższym wykształceniem. Obserwując rynek pracy zauważa się rosnący popyt głównie na absolwentów studiów ścisłych i technicznych. Jak zaznacza Doktorant władza próbuje rozwiązać ten problem między innymi poprzez finansowanie studiów na tak zwanych kierunkach zamawianych.

Popyt na pracę absolwentów tych kierunków utrzymuje się na rynku pracy nie tylko w Polsce, ale i innych światowych rynkach, co przy jednoczesnej swobodzie poruszania się i zatrudnienia w obrębie całej Unii Europejskiej oznacza coraz swobodniejszy wybór pracy. Swoje rynki pracy wszystkie kraje Unii otworzyły na przepływ kadr.

Doktorant zdaje sobie sprawę z zagrożenia dla stabilności polskiego rynku pracy. Na naszym rynku pracy najbardziej pożądane osoby staną się obiektem zjawiska tak zwanego drenażu mózgow , co oznaczałoby, że nasz system szkolnictwa finansuje edukację osób przyczyniających się potem do rozwoju gospodarki innych państw. Lawinowy postęp technologiczny , rosnące znaczenie społeczeństwa opartego na informacji i wiedzy ułatwił i przyspieszył proces globalizacji. Mamy tu na uwadze rozwój Internetu, komunikacji elektronicznej, telefonii komórkowej, popularyzacja i spadek cen biletów lotniczych itd.

Obserwuje się także związek z upadkiem bloku radzieckiego oraz restrukturyzacją systemów gospodarczo-społecznych byłych państw tego bloku w tym Polski. Procesy transformacji wpłynęły między innymi na wzrost bezrobocia w tych państwach.

Rozszerzenie Unii o 10 państw w roku 2004 spowodowało stopniowe zanikanie granic co umożliwiło poruszanie się i podejmowanie pracy w obrębie całej wspólnoty. Zniknięcie barier politycznych i administracyjnych w Unii spowodowało między innymi wzrost liczby Polaków poszukujących zatrudnienia poza granicami kraju.

Wzrastająca liczba osób dobrze wykształconych przyczynia się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Przy jednoczesnej rosnącej swobodzie zatrudnienia zauważa się że zbiorowością o strategicznym znaczeniu w populacji polskich migrantów jest podpopulacja studentów.

Przedmiotem badań Doktoranta są problemy migracji studentów województwa śląskiego. Takie podejście uzasadnił on sytuacją społeczno-ekonomiczną województwa oraz tym, że jak zaznacza Doktorant w 2017 roku na terenie tego województwa studiowało ponad 120 tys. osób.

Z literatury przedmiotu oraz obserwacji wynika, że proces migracji nie jest procesem jednorodnym. Wielu badaczy zwraca uwagę na fakt, że proces migracji jest silnie skorelowany z cechami demograficznymi migrantów, miejscem zamieszkania, statusem materialnym, z cechami osobowości, postawami życiowymi oraz systemem wartości. Jak zaznacza Doktorant konieczne jest zbadanie determinant zachowań migracyjnych i ich wpływu na mobilność przestrzenną ludności a tym samym określenie parametrów procesu migracji.

Autor w sposób syntetyczny przedstawił wyniki badań ruchu wędrownego mieszkańców województwa śląskiego. Można zauważyć, że w obrębie wspomnianych problemów badawczych istotne znaczenie mają migracje zagraniczne.

Zbiorowość studentów stanowi specyficzny przedmiot badań z punktu widzenia procesów ekonomicznych związanych z kapitałem ludzkim.

Doktorant w sposób twórczy wykorzystał odpowiednie narzędzia badawcze w opisie i analizie ruchu wędrownego studentów województwa śląskiego.

Rozważania rozprawy obejmują pięć logicznie związanych z sobą rozdziałów. Wykorzystał do ich prezentacji 223 stron maszynopisu. Struktura rozdziałów pod względem liczby stron nie jest równomierna. Wydaje się, że fakt ten można uzasadnić względami merytorycznymi rozważanymi w rozprawie.

Do rozprawy dołączono spis literatury obejmujący 123 pozycji. Wybór literatury dokonany przez doktoranta jest subiektywny, ale nie wzbudzający kontrowersji ze względu na rozważaną w pracy problematykę.

Strona edytorska pracy nie budzi zastrzeżeń. Rozważania badawcze zilustrowane zamieszczonymi w pracy wykresami.

Do pracy dołączony jest spis zamieszczonych w pracy rysunków, tablic oraz kwestionariusz ankietowy wykorzystywany do badania studentów województwa śląskiego.

W swoich badaniach Doktorant wykorzystał metody stosowane w badaniach migracji ludności całego kraju oraz województwa śląskiego. Do najważniejszych można zaliczyć modele grawitacji oparte na czynnikach przyciągających i odpychających, modele trendu wykorzystywane do prognozowania oraz modele regresji logitowej wykorzystywane w analizie zmiennych jakościowych.

Modele grawitacji wykorzystano dla celów identyfikacji ważniejszych czynników wypychających studentów województwa śląskiego z miejsca zamieszkania oraz przyciągające ich do poszczególnych krajów oraz ustalenie barier stanowiące przeszkody w migracji.

Zastosowanie modeli logitowych umożliwia identyfikację podstawowych determinant zachowań migracyjnych studentów badanego województwa. Chodzi w tym przypadku o ustalenie w jaki sposób wspomniane determinanty wpływają na skłonność do wyjazdów zagranicznych oraz prognozowanie prawdopodobieństwa, że student o określonych cechach demograficznych i osobowościowych, który wybrał określony kierunek studiów będzie gotowy wyemigrować do pracy w wyuczonym zawodzie lub poza nim, na krótki bądź długi okres.

Doktorant przedstawił zasadne cele badawcze swojej rozprawy oraz praktyczno-utilitytarne. Następnie sformułował podlegające weryfikacji hipotezy o charakterze metodologiczno-narzędziowym oraz hipotezy merytoryczne dotyczące problematyki migracji studentów województwa śląskiego.

Weryfikacja sformułowanych hipotez wymaga odpowiedniego materiału statystycznego. W praktyce nie można wykorzystać materiałów wtórnych ze statystyki publicznej. Są to zwykle agregaty. Także są pewne trudności z wykorzystaniem danych Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

W swoich rozważaniach dostępne dane wtórne Doktorant potraktował jako tło analizy problemów migracyjnych a w części zasadniczej pracy wykorzystał dane pierwotne, będące efektem badań ankietowych studentów województwa śląskiego.

Rozdział I rozprawy zawiera przedstawione w sposób zwięzły zagadnienia dotyczące badań nad migracjami. Kształtowanie się procesów migracyjnych uwarunkowane jest zmianami

wynikającymi między innymi z ogólnoświatowych przemian geopolitycznych oraz postępujących procesów modernizacji i globalizacji.

Na uwagę zasługują rozważania dotyczące modelowania zjawisk migracji. Wskazano na efektywność modeli grawitacji oraz modeli trendu. Użyteczność modeli probitowych i logitowych dla analizy zjawisk jakościowych nie wymaga szczególnego potwierdzenia.

Rozdział drugi obejmuje bogatą problematykę emigracji zarobkowej z Polski i województwa śląskiego. Szczególną uwagę poświęcono migracjom obserwowanym w Polsce po włączeniu się naszego państwa w struktury unijne.

Natężenie procesów migracyjnych warunkowane jest aktualną sytuacją na rynku pracy. W procesie migracji występują dwie strony a mianowicie strona przyjmująca migrantów i strona z której migranci pochodzą. Ponieważ w procesie występują dwie strony więc Doktorant zamieścił zbiorczo pozytywne i negatywne skutki migracji.

W procesie migracji występują najczęściej ludzie młodzi tworzący przyszłościowy kapitał ludzki. Dlatego koniecznym jest opracowanie instrumentów regulujących natężenie emigracji młodych wykształconych osób. Fakt ten nie jest możliwy bez szczegółowego poznania czynników determinujących migrację oraz technik statystycznych pozwalających na wyodrębnienie studentów najbardziej podatnych na zachowanie migracyjne.

Doktorant przedstawił modele trendu migracji do takich krajów jak Wielka Brytania, Niemcy, Holandia, Irlandia oraz Norwegia.

Rozdział III zawiera metodykę analizy emigracji zarobkowej wśród studentów województwa śląskiego. Doktorant zaprezentował problematykę doboru studentów do próby oraz pomiaru gotowości do poszczególnych zachowań migracyjnych. Postępowanie to, acz dyskusyjne ma wiele zalet pozwalających na ilościową analizę tych problemów.

W tym rozdziale na uwagę zasługują propozycje modyfikacji modeli grawitacji wykorzystywane do analizy kierunków migracji wśród studentów.

Rozdział IV jest rozdziałem empirycznym. Zawarto w nim wyniki badań dotyczące problematyki emigracji wśród studentów województwa śląskiego. Doktorant zwrócił uwagę aby w badaniach odnieść się także do studentów, którzy nie włączyli się w procesy migracyjne.

Przeprowadzono identyfikację determinant zachowań migracyjnych. Doktorant na podstawie wyników badań wybrał ciekawy zestaw determinant, który przedstawił w formie tabelaryczne (tabela 46).

W rozdziale V znajdują się konstruktywne rozważania dotyczące modelowania zachowań migracyjnych studentów województwa śląskiego. Wykorzystując zmodyfikowane modele grawitacji analizował kierunki migracji wśród studentów.

Zauważa się, że decyzję studenta, w którym kraju UE podjąć zatrudnienie determinują w znacznym stopniu tradycja migracyjna i sieci tworzone przez rodaków zamieszkałych w określonym kraju.

Kolejne paragrafy tego rozdziału zawierają wyniki badań nad migracjami studentów pod względem poszczególnych cech i postaw studenta na skłonność do zachowań migracyjnych. Uwzględniono także fakt czy studenci pracowali za granicą już w czasie studiów lub przed ich rozpoczęciem.

Pracę kończą wnioski wynikające z przedstawionych rozważań. We wnioskach Doktorant zawarł tak aspekt formalny jak i merytoryczny dotyczący procesów migracyjnych województwa śląskiego. Wiele wniosków dotyczy aspektów metodycznych. Na podkreślenie zasługuje przedstawiona przez Doktoranta problematyka dotycząca doboru danych do analizy.

Znajomość problematyki formalnej i merytorycznej pozwoliły zaadaptować w sposób twórczy metody analizy i modelowania procesów migracyjnych studentów województwa śląskiego.

Zawarte w pracy rozważania tak merytoryczne jak i formalne mogą być wykorzystane w zarządzaniu procesem migracyjnym szczególnie studentów w interesie gospodarki narodowej.

Wszechstronna analiza empiryczna i merytoryczna stanowi oryginalne osiągnięcie badawcze Doktoranta. Fakt ten uwypuklają odpowiednio sformułowane wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

W pracy zauważa się pewne usterki oraz sformułowania o charakterze dyskusyjnym, a oto niektóre z nich:

1. Szkoda, że Doktorant nie przedstawił próby zsyntetyzowania uzyskanych wyników badań. Należy to rozumieć, że synteza rozważań będzie następnym etapem badań.
2. Przedstawiając algorytmiczne metody prognozowania, należało jeszcze wprowadzić do rozważań metody heurystyczne prognozowania.

3. Sposób prezentacji wartości charakterystyk trzeba ujednoczyć.
4. Uwagi dotyczące statystyki Durбина-Watsona wymagają przemyślenia.
5. Trudno zgodzić się z Doktorantem w sprawach dotyczących analizy salda migracji.

Na zakończenie pragnę jeszcze raz zaznaczyć, że praca doktorska stanowi wartościową pozycję naukową w obszarze badawczym obejmującym analizę i modelowanie procesów migracyjnych. Mimo pewnych usterek, w wielu przypadkach o charakterze dyskusyjnym, uważam, że praca doktorska mgr Witolda Hantke – Morelowskiego spełnia wymogi stawiane rozprawie doktorskiej w ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych, więc wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

9 03 2020

Witold Hantke

Prof. MWSE dr hab. Michał Woźniak

Ul. Słomiana 25/33

30-316 Kraków

Ocena

pracy doktorskiej mgr Witold Hantke pt. „Statystyczno- ekonometryczna analiza emigracji zarobkowej studentów wyższych uczelni województwa śląskiego” napisanej pod kierunkiem

prof.dr hab. Józefa Biolika

W procesie rozwoju społeczno-ekonomicznego wykorzystuje się w coraz szerszym zakresie wiedzę czyli kapitał ludzki. Dla gospodarki narodowej szczególną wartość posiadają obywatele cechujący się wyższym wykształceniem. Obserwując rynek pracy zauważa się rosnący popyt głównie na absolwentów studiów ścisłych i technicznych. Jak zaznacza Doktorant władza próbuje rozwiązać ten problem między innymi poprzez finansowanie studiów na tak zwanych kierunkach zamawianych.

Popyt na pracę absolwentów tych kierunków utrzymuje się na rynku pracy nie tylko w Polsce, ale i innych światowych rynkach, co przy jednoczesnej swobodzie poruszania się i zatrudnienia w obrębie całej Unii Europejskiej oznacza coraz swobodniejszy wybór pracy. Swoje rynki pracy wszystkie kraje Unii otworzyły na przepływ kadr.

Doktorant zdaje sobie sprawę z zagrożenia dla polskiego rynku pracy. Na naszym rynku pracy najbardziej pożądane osoby staną się obiektem zjawiska tak zwanego drenażu mózgów, co oznaczałoby, że nasz system szkolnictwa finansuje edukację osób przyczyniających się potem do rozwoju gospodarki innych państw. Lawinowy postęp technologiczny, rosnące znaczenie społeczeństwa opartego na informacji i wiedzy ułatwił i przyspieszył proces globalizacji. Mamy tu na uwadze rozwój Internetu, komunikacji elektronicznej, telefonii komórkowej, popularyzacja i spadek cen biletów lotniczych itd.

Istnieje także związek z upadkiem bloku radzieckiego oraz restrukturyzacją systemów gospodarczo-społecznych byłych państw tego bloku w tym Polski. Procesy transformacji wpłynęły między innymi na wzrost bezrobocia w tych państwach.

Rozszerzenie Unii o 10 państw w roku 2004 spowodowało stopniowe zanikanie granic co umożliwiło poruszanie się i podejmowanie pracy w obrębie całej wspólnoty. Zniknięcie barier politycznych i administracyjnych w Unii spowodowało między innymi wzrost liczby Polaków poszukujących zatrudnienia poza granicami kraju.

Wzrastająca liczba osób dobrze wykształconych przyczynia się do rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Przy jednoczesnej rosnącej swobodzie zatrudnienia zauważa się że zbiorowością o strategicznym znaczeniu w populacji polskich migrantów jest podpopulacja studentów.

Przedmiotem badań Doktoranta są problemy migracji studentów województwa śląskiego. Takie podejście uzasadnił on sytuacją społeczno-ekonomiczną województwa oraz tym, że jak zaznacza Doktorant w 2017 roku na terenie tego województwa studiowało ponad 120 tys. osób.

Z literatury przedmiotu oraz obserwacji wynika, że proces migracji nie jest procesem jednorodnym. Wielu badaczy zwraca uwagę na fakt, że proces migracji jest silnie skorelowany z cechami demograficznymi migrantów, miejscem zamieszkania, statusem materialnym, z cechami osobowości, postawami życiowymi oraz systemem wartości. Jak zaznacza Doktorant konieczne jest zbadanie determinant zachowań migracyjnych i ich wpływu na mobilność przestrzenną ludności a tym samym określenie parametrów procesu migracji.

Autor w sposób syntetyczny przedstawił wyniki badań ruchu wędrownego mieszkańców województwa śląskiego. Można zauważyć, że w obrębie wspomnianych problemów badawczych istotne znaczenie mają migracje zagraniczne.

Zbiorowość studentów stanowi specyficzny przedmiot badań z punktu widzenia procesów ekonomicznych związanych z kapitałem ludzkim.

Doktorant w sposób twórczy wykorzystał odpowiednie narzędzia badawcze w opisie i analizie ruchu wędrownego studentów województwa śląskiego.

Rozważania rozprawy obejmują pięć logicznie związanych z sobą rozdziałów. Wykorzystał do ich prezentacji 191 stron maszynopisu. Struktura rozdziałów pod względem liczby stron nie jest równomierna. Wydaje się, że fakt ten można uzasadnić względami merytorycznymi rozważanymi w rozprawie.

Do rozprawy dołączono spis literatury obejmujący 112 pozycji w tym 21 pozycji anglojęzycznych. Wybór literatury dokonany przez doktoranta jest subiektywny, ale nie wzbudzający kontrowersji ze względu na rozważaną w pracy problematykę.

Strona edytorska pracy jest odpowiednia. Rozważania badawcze zilustrowane zamieszczonymi w pracy wykresami.

Do pracy dołączony jest spis zamieszczonych w pracy rysunków, tablic oraz kwestionariusz ankietowy wykorzystywany do badania studentów województwa śląskiego.

W swoich badaniach Doktorant wykorzystał metody stosowane w badaniach migracji ludności całego kraju oraz województwa śląskiego. Do najważniejszych można zaliczyć modele grawitacji oparte na czynnikach przyciągających i odpychających, modele trendu wykorzystywane do prognozowania oraz modele regresji logitowej wykorzystywane w analizie zmiennych jakościowych.

Modele grawitacji wykorzystano dla celów identyfikacji ważniejszych czynników wypychających studentów województwa śląskiego z miejsca zamieszkania oraz przyciągające ich do poszczególnych krajów oraz ustalić bariery stanowiące przeszkody w migracji.

Zastosowanie modeli logitowych pozwoli na identyfikację podstawowych determinant zachowań migracyjnych studentów badanego województwa. Chodzi w tym przypadku o ustalenie w jaki sposób wspomniane determinanty wpływają na skłonność do wyjazdów zagranicznych oraz prognozowanie prawdopodobieństwa, że student o określonych cechach demograficznych i osobowościowych, który wybrał określony kierunek studiów będzie gotowy wyemigrować do pracy w wyuczonym zawodzie lub poza nim, na krótki bądź długi okres.

Doktorant przedstawił zasadne cele badawcze swojej rozprawy oraz praktyczno-utilitytarne. Następnie sformułował podlegające weryfikacji hipotezy o charakterze metodologiczno-narzędziowym oraz hipotezy merytoryczne dotyczące problematyki migracji studentów województwa śląskiego.

Weryfikacja sformułowanych hipotez wymaga odpowiedniego materiału statystycznego. W praktyce nie można wykorzystać materiałów wtórnych ze statystyki publicznej. Są to zwykle agregaty. Także są pewne trudności z wykorzystaniem danych Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

W swoich rozważaniach dostępne dane wtórne Doktorant potraktował jako tło analizy problemów migracyjnych a w części zasadniczej pracy wykorzystał dane pierwotne, będące efektem badań ankietowych studentów województwa śląskiego.

Rozdział I rozprawy zawiera przedstawione w sposób zwięzły zagadnienia dotyczące badań nad migracjami. Kształtowanie się procesów migracyjnych uwarunkowane jest zmianami

wynikającymi między innymi z ogólnoświatowych przemian geopolitycznych oraz postępujących procesów modernizacji globalizacji.

Na uwagę zasługują rozważania dotyczące modelowania zjawisk migracji. Wskazano na efektywność modeli grawitacji oraz modeli trendu. Użyteczność modeli probitowych i logitowych dla analizy zjawisk jakościowych nie wymaga szczególnego potwierdzenia.

Rozdział drugi obejmuje bogatą problematykę emigracji zarobkowej z Polski i województwa śląskiego. Szczególną uwagę poświęcono migracjom obserwowanym w Polsce po włączeniu się naszego państwa w struktury unijne.

Natężenie procesów migracyjnych warunkowane jest aktualną sytuacją na rynku pracy. W procesie migracji występują dwie strony a mianowicie strona przyjmująca migrantów i strona z której migranci pochodzą. Ponieważ w procesie występują dwie strony więc Doktorant zamieścił zbiorczo pozytywne i negatywne skutki migracji.

W procesie migracji występują najczęściej ludzie młodzi tworzący przyszłościowy kapitał ludzki. Dlatego koniecznym jest opracowanie instrumentów regulujących natężenie emigracji młodych wykształconych osób. Fakt ten nie jest możliwy bez szczegółowego poznania czynników determinujących migrację oraz technik statystycznych pozwalających na wyodrębnienie studentów najbardziej podatnych na zachowanie migracyjne.

Doktorant przedstawił modele trendu migracji do takich krajów jak Wielka Brytania, Niemcy, Holandia Irlandia oraz Norwegia.

Rozdział III zawiera metodykę analizy emigracji zarobkowej wśród studentów województwa śląskiego. Doktorant zaprezentował problematykę doboru studentów do próby oraz pomiaru gotowości do poszczególnych zachowań migracyjnych. Postępowanie to, acz dyskusyjne ma wiele zalet pozwalających na ilościową analizę tych problemów.

W tym rozdziale na uwagę zasługują propozycje modyfikacji modeli grawitacji wykorzystywane do analizy kierunków migracji wśród studentów.

Rozdział IV jest rozdziałem empirycznym. Zawarto w nim wyniki badań dotyczące problematyki emigracji wśród studentów województwa śląskiego. Doktorant zwrócił uwagę aby w badaniach odnieść się także do studentów, którzy nie włączyli się w procesy migracyjne.

Przeprowadzono identyfikację determinant zachowań migracyjnych. Doktorant na podstawie wyników badań wybrał ciekawy zestaw determinant, który przedstawił w formie tabelaryczne (tabela 31).

W rozdziale V znajdują się konstruktywne rozważania dotyczące modelowania zachowań migracyjnych studentów województwa śląskiego. Wykorzystując zmodyfikowane modele grawitacji analizował kierunki migracji wśród studentów.

Zauważa się, że decyzję studenta, w którym kraju UE podjąć zatrudnienie determinują w znacznym stopniu tradycja migracyjna i sieci tworzone przez rodaków zamieszkałych w określonym kraju.

Kolejne paragrafy tego rozdziału zawierające wyniki badań nad migracjami studentów poszczególnych cech i postaw studenta na skłonność do zachowań migracyjnych. Uwzględniono także fakt czy studenci pracowali za granicą już w czasie studiów lub przed ich rozpoczęciem.

Pracę kończą wnioski wynikające z przedstawionych rozważań. We wnioskach Doktorant zawarł tak aspekt formalny jak i merytoryczny dotyczący procesów migracyjnych województwa śląskiego. Wiele wniosków dotyczy aspektów metodycznych. Na podkreślenie zasługuje przedstawiona przez Doktoranta problematyka dotycząca doboru danych do analizy.

Znajomość problematyki formalnej i merytorycznej pozwoliły zaadaptować w sposób twórczy metody analizy i modelowania procesów migracyjnych studentów województwa śląskiego.

Zawarte w pracy rozważania tak merytoryczne jak i formalne mogą być wykorzystane w zarządzaniu procesem migracyjnym szczególnie studentów w interesie gospodarki narodowej.

Wszechstronna analiza empiryczna i merytoryczna stanowi oryginalne osiągnięcie badawcze Doktoranta. Fakt ten uwypuklają odpowiednio sformułowane wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

W pracy zauważa się pewne usterki oraz sformułowania o charakterze dyskusyjnym, a oto niektóre z nich:

1. Szkoda, że Doktorant nie przedstawił próby syntetyzowania uzyskanych wyników badań. Należy to rozumieć, że synteza rozważań będzie następnym etapem badań.
2. Przedstawiając algorytmiczne metody prognozowania, należało jeszcze wprowadzić do rozważań metody heurystyczne prognozowania.
3. Dobór przykładów do prezentacji ruchów wędrowniczych jest subiektywny.

4. Sposób prezentacji wartości charakterystyk trzeba ujednolicić.
5. Zdanie; Większość drugiej połowy XXI to okres stabilizacji pojałtańskiego porządku politycznego, a co zatem idzie żelaznej kurtyny pomiędzy blokiem komunistycznym a cywilizacją zachodu. Takie sformułowanie jest dyskusyjne.
6. Błędnie napisano nazwisko Otto von Bismarck
7. Uwagi dotyczące statystyki Durbina-Watsona wymagają przemyślenia.
8. Sformułowanie; ...podobieństwo cyklicznych wahań po 2004 i 20011 roku wymaga przeredagowania.
9. Trudno zgodzić się z Doktorantem w sprawach dotyczących analizy salda migracji.

Na zakończenie pragnę jeszcze raz zaznaczyć, że praca doktorska stanowi wartościową pozycję naukową w obszarze badawczym obejmującym analizę i modelowanie procesów migracyjnych. Mimo pewnych usterek, w wielu przypadkach o charakterze dyskusyjnym, uważam, że praca doktorska mgr Witolda Handke spełnia wymogi stawiane rozprawie doktorskiej w ustawie o tytule naukowym i stopniach naukowych, więc wnioskuję o jej przyjęcie i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Kraków, 23.07.2019

